

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА ПРАВОЗАХИСНОГО РУХУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Татаріна Т.І.

(наук. кер. — ст. викл. Слободянюк Д.І.)
*студентка I курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

ВЯЧЕСЛАВ ЧОРНОВІЛ— БОРЕЦЬ ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ І НАЦІЇ

25 березня 2014 року виповнюється 15 років з моменту трагічної події для багатьох українців – загибелі відомого політичного діяча В. Чорновола, який все своє життя боровся проти русифікації та національної дискримінації нашого народу. Про цю велику людину написано багато книг, мемуарів, наукових робіт, статей. Та ще лишилася велика тека зі справами судових розслідувань автокатастрофи, які і до цього часу хвилюють громадськість. Звідки ця величезна сила духу і прагнення боротьби за краще життя для інших? Лише з дитинства, з любові до Батьківщини.

В'ячеслав Максимович Чорновіл народився 24 грудня 1937 року (за документами 1 січня 1938 р.) у с. Єрки Звенигородського району Черкаської області у родині сільських учителів. У радянські часи сім'я зазнала переслідувань, тому доводилося переїжджати з села в село, міняючи місця роботи та проживання.

В. Чорновіл у 1955 році закінчив Вільхівецьку середню школу із золотою медаллю і того ж року вступив до Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка на філологічний факультет. З 2-го курсу він перевівся на факультет журналістики. Закінчив навчання з відзнакою, захистивши дипломну роботу на тему «Публіцистика Бориса Грінченка» [2].

Першим вагомим внеском В. Чорновола у суспільне життя стало започаткування в Україні національно-визвольного руху шістдесятників разом з І. Світличним, І. Дзюбою, Є. Сверстюком, А. Горською, М. Плахотнюком, Л. Танюком, В. Стусом, Г. Севрук та ін. Молодий журналіст прославився як один із найяскравіших організаторів та активістів цього руху, що в 60-70-ті роки протистояв тоталітарному режиму, виступав за відродження України, її мови, культури, духовності, державного суверенітету.

За відмову давати свідчення на закритому суді братів Горинів В. Чорновола засудили до трьох місяців примусових робіт. Та репресії лише посилювали в ньому силу опору: звільнення з роботи прискорило працю над

документальним дослідженням «Правосуддя чи рецидиви терору?» (травень 1966 року). Це був, мабуть, один із найсміливіших зразків тогочасної української політичної публіцистики [1].

Наступний вирок у листопаді 1967 року — ще жорстокіший. В. Чорноvolu було присуджено три роки ув'язнення в таборах суворого режиму за звинуваченням у «наклепі на радянський суспільний і державний лад» [2, с. 43]. Причиною і цього разу виявилася журналістика: В. Чорновіл уклав документальну збірку «Лихо з розуму» (Портрети двадцяти «злочинців»), де подав матеріали про заарештованих у 1965 році шістдесятників. Звільнили його в 1969 році.

Сталося так, що за свої книжки В. Чорновіл став лауреатом премії для кращих журналістів світу, що боронять права людини, а від Радянського Союзу отримав нове тюремне ув'язнення.

Після звільнення, вже з новими силами, у 1970 році В. Чорновіл починає випуск підпільного журналу «Український вісник», в якому друкує матеріали самвидаву, хроніку українського національного спротиву. В. Чорновіл був його організатор, редактор і видавець. Під час відомої загальноукраїнської «зачистки» 1972 року його заарештовують знову. «Найоб'єктивніший» радянський суд виніс черговий вирок: 6 років таборів і три роки заслання за «антирадянську пропаганду й агітацію», що вважалося «особливо небезпечним державним злочином» (стаття 62 Карного Кодексу УРСР). Відбував термін у мордовських таборах для політв'язнів ЖХ-385/17-А (с. Озерне) і ЖХ 385/3 (с. Барашево). В. Чорновіл був організатором і учасником численних акцій протесту, голодовок, виснажливої боротьби за статус політв'язня. Разом з Б. Пенсоном В. Чорновіл написав книгу «Хроніка таборових буднів» (1975), яку було нелегально передано з табору за кордон і опубліковано 1976 року у журналі «Сучасність» [4].

На початку 1978 року В. Чорновіл був відправлений етапом на заслання в с. Чаппанду (Якутія), де працював чорноробом у радгоспі, пізніше в Нюрбі — постачальником. Там написав брошуру про боротьбу за статус політв'язня в таборах (1977—1978) під назвою «Тільки один рік». Від рукопису, переданого за кордон, відновлено тільки фрагменти. 1978 року прийнятий до міжнародного Пен-клубу. 22 травня 1979 року В. Чорновіл став членом Української гельсінської групи.

У квітні 1980 року знову заарештований на засланні за сфабрикованим звинуваченням (фактично — за опозиційні виступи та за участь у Гельсінській групі). Був засуджений на п'ять років позбавлення волі. 1983 року звільнений за протестом прокурора Якутії без права в'їзду до України [2].

У травні 1985 року В. Чорноvolu вдалося повернутися в Україну. Він зміг улаштуватися на роботу та відновив активну політичну діяльність. Улітку 1987 року В. Чорновіл відновив видання «Українського вісника», редактором та автором якого був протягом двох років.

11 березня 1988 року з М. Горинем і З. Красівським підписав Звернення до української та світової громадськості про відновлення діяльності УГ. Цього ж року ініціював створення Української гельсінської спілки (УГС), яку від початку задумав як політичну партію. Був її співголовою, а також співавтором програмних документів, зокрема «Декларації принципів Української гельсінської спілки», яку оприлюднив 7 липня 1988 року на 50-тисячному мітингу у Львові. УГС стала першою в Україні відкритою, опозиційною КППС, організацією партійного типу.

В. Чорновіл був одним з трьох робочих секретарів, потім членом виконкому УГС, очолював службу листування — написав і відредагував понад сто листів прес-служби УГС, які оперативно, у день виходу, передавалися по радіо «Свобода», а також розповсюджувалися самвидавом.

Від часу створення (8-10 вересня 1989 року) Народного Руху України (НРУ) — член Руху та його Великої Ради, з березня 1992 — співголова, а з грудня 1992 року — голова НРУ.

У березні 1990 року В. Чорновіл був обраний депутатом Львівської обласної ради та Верховної Ради України. Він був одним з лідерів радикального крила демократичної частини Верховної Ради — Народної Ради.

З квітня 1990 року до квітня 1992 року — голова Львівської облради та облвиконкому. Восени 1991 року В. Чорновіл був кандидатом у Президенти України (2 місце, 7 420 727 голосів або 23,27%).

У жовтні 1991 року на Великій козацькій раді В. Чорновола обрано гетьманом українського козацтва.

З квітня 1992 року — В. Чорновіл на постійній роботі в парламенті України. Народний депутат України двох наступних скликань — 1994 і 1998 років. Керівник депутатської фракції Народного Руху України. З 1995 року член української делегації в Парламентській Асамблеї Ради Європи.

В. Чорновіл лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка (1996) у галузі журналістики й публіцистики (у тому числі за твори, раніше інкриміновані як антирадянські) — за збірку «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму», книгу «Хроніка таборових буднів», публіцистичні виступи в пресі; лауреат Міжнародної журналістської премії ім. Ніколаса Томаліна (1975); нагороджений орденом Ярослава Мудрого V ступеня (1997).

Здавалося б, доволі успішний і талановитий суспільний і політичний діяч, який плекає багато думок, надій і проєктів. Але раптово його життя обірвалося — 25 березня 1999 року В. Чорновіл загинув за нез'ясованих обставин в автокатастрофі на шосе під Борисполем. На місці цього ДТП встановлено справжній козацький хрест. Поховано видатного українського державного діяча і правозахисника на центральній алеї Байкового кладовища. У 2000 році посмертно присвоєно звання Героя України.

В. Чорновіл не є і не був просто актуалізованим політиком партійної конкретики. А саме таким його зазвичай сприймали, саме за це з ним

воювали, саме на тому стояла його популярність. Це лише одна й далеко не найвизначніша іпостась В. Чорновола. Насправді він і донині залишається стратегічним генієм українського національного самоусвідомлення, структурований практикою філософ дисидентства, людина вершинної суспільно-демократичної думки ХХ століття, український демократичний «фундаменталіст». Він не став Президентом України. Але став її національним Героєм — посмертно. Його вбили в русі — у дорозі, по шляху до тієї, іншої України, за яку він платив здоров'ям і життям. Такою є зовнішня канва хроніки його життя.

В. Чорновіл почав як журналіст і з цього шляху не зійшов. Його талант шліфували мордовські табори. Там він став філософом і стратегом. Та головне — він завжди дбав про свій народ і враховував його позицію. В. Чорновіл ніколи не співав з чужого голосу, нікому не підспівував; говорив, що думав, — думав, що говорив. Він був і залишився опозиціонером до всього, що гальмувало шлях до незалежності України, до Моральної Людини, до Бога; і там, у таборах, і тут, у новій і ще не оформленій реальності. При житті він дуже потерпав від утисків влади, що не хотіла миритися з його думками та баченнями. Проте саме його погляди стали основою для незалежності нашої Батьківщини. Тоді люди ще не бачили, настільки значних змін могли досягти разом. Можна було лише розгледіти невеличкі деталі, «а велике й суттєве, — як писав сам В. Чорновіл, — видно тільки з історичної відстані» [3, с. 19].

Література:

1. Кривдіна І. Б. Основні напрями журналістської діяльності В'ячеслава Чорновола // Вісник Одеського національного політехнічного університету. — Одеса, 2004.
2. Чорновіл Т. В. В'ячеслав Чорновіл. Спогади. — Львів, 2005.
3. Чорновіл В. У Новий рік — з новим ділом і новим словом! // Чорновіл В. Пульс української незалежності: Колонка редактора. — К.: Либідь, 2000. — 624 с.
4. Яременко В. Так починався В'ячеслав Чорновіл. // Чорновіл В. Твори у 10-ти т. Т. 1.: Літературознавство. Критика. Журналістика / Міжнародний благодійний фонд В. Чорновола. — К.: Смолоскип, 2002. — 640 с.